

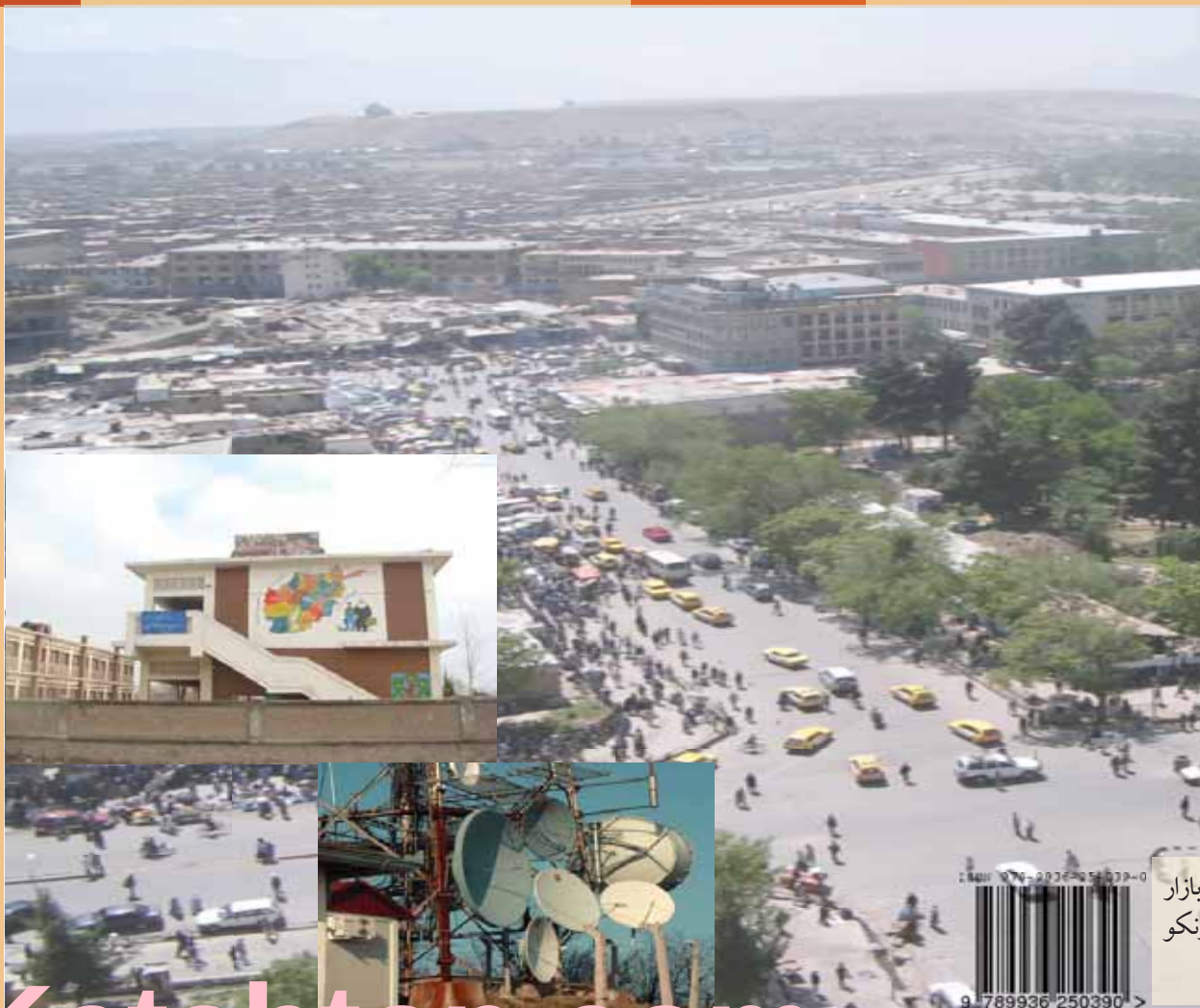

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

مدني زده کړې

اتم ټولګی

9 789936 250390 >

بازار
نکو

Ketabton.com

مؤلفان:

- محمد عزيز بختياري
صفورا مراري

ژباړونکي:

محمد افضل حضرتي

مسلكي اډيتور:

- محمد عزيز بختياري

د ژبې اډيتور:

- بريالۍ باجوړۍ

دیني ، سیاسي او فرهنگي کمیټه:

- مولوي عبدالصبور عربي

- دکتور محمد يوسف نیازی

- حبيب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې.

د څارنې کمیټه:

- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین.

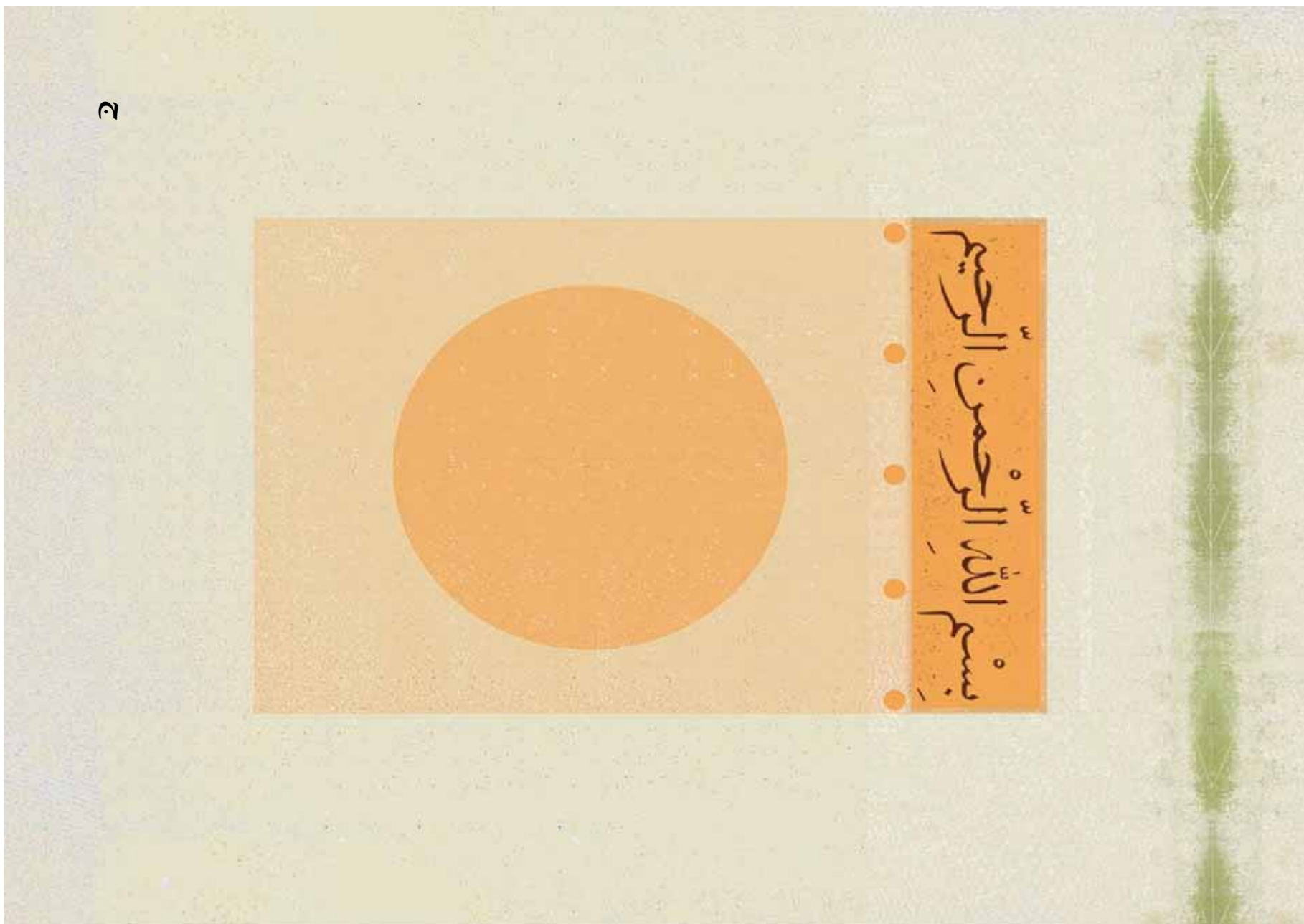
- دکتور شېرعلي ظریفی د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول.

- د سر مؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی

رئيس.

طرح او چاپزاین:

رحمت الله غفاري

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی	دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د توري	هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی	د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو	د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي	پامریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي	هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به قل خلیږي	لکه لمر پر شنه اسمان
په سینه کې د آسیا به	لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر	وايو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توک دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف وومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زياتې شوې دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه گرځېدلی ده.

هيڅه من هم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په پاکیفېته ښوونه او روزنه کې پر له پسې گټه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برلاوي ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤليت په رښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستۍ، د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي. په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لاسنه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې بې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې بې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

سرلیکونه

لومړۍ څپرکۍ : ښوونه او روزنه

د څپرکي موخې

مورډ ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟

آیا زده کړه یو خاص وخت او ځای ته اړتیا لري؟

دویم څپرکۍ : اقتصاد او ژوند

د څپرکي موخې

زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کېږي؟

پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟

په نړۍ کې اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟

۱۳
۱۷
۲۱

درېم څپر کې: د ټولنيزو خدمتونو موسسې

د څپر کي موخي

۲۷

د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو (۱)

۳۱

د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو (۲)

۳۵

د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو (۳)

څلورم څپر کې: ډله ييزې رسنۍ

د څپر کي موخي

۴۲

د ډله ييزو رسنيو سره آشنا شو

۴۶

رسنۍ او ټولنه

لومړۍ څپرکۍ

ښوونه او روزنه

په دې څپرکي کې دا لاندې لوستونه لولئ.

- موږ ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟
- آیا زده کړه یو ځانګړي وخت او ځای ته اړتیا لري؟

دلومړي څپرکي موخې

له زده کوونکو څخه هيله کيږي چې د دې څپرکي په لوستلو سره په
لاندینو موضوعاتو او مهارتونو پوه شي

- زده کړې ته د انسان اړتیا درک کړي؛
- د ښوونې او روزنې مانا زده کړي؛
- د ښوونې او روزنې له لنډې تاریخچې سره آشنا شي؛
- د ښوونځي (زده کړه ، اخلاقي روزنه ، پالنه د نوښت روحیه) سره آشنا شي ؛
- د زده کړې مختلف وسایل او شرایط وپېژني ؛
- د زده کړې لپاره د ډول ډول شرایطو او وسایلو نه کار واخلي .

مور ولې ښوونې او روزنې ته اړتیا لرو؟

پر تله يې کړئ:

انځورونو ته وگورئ او پوښتنو ته ځواب ورکړئ:
 ستاسې په نظر د ماشوم او د حيواناتو د بچيانو تر منځ څه توپير موجود دی؟
 آیا انسانان کولی شي د حيواناتو په څېر د ښوونې او روزنې نه پرته د خپلو هموعالو په شان خپل ژوند ته دوام ورکړي؟

ښوونه او روزنه څه شی دی؟

ستاسې د اټکل سره سم، حیوانات د دې لپاره چې وکړای شي د خپلې مور او پلار په څېر ژوند وکړي، زده کړي ته اړتیا نه لري؟ انسان کله چې له مور و زېږي، هغه په وخت خپل طبيعي او ټولنیز چاپېریال کې د ژوند په دود او طریقه هېڅ نه پوهېږي. خدای ^(ع) چې د انسان او نړۍ پیل کونکی دی، د هغه له ټولو پیاوړتیاوو او کمزورۍ نه باخبره دی. دا حقیقت په قرانکريم کې داسې بیانوي:
 خدای ^(ع) تاسې د مور له بطن څخه را وایستلی په داسې حال کې چې په څه شي نه پوهیدئ او تاسې ته يې د اورېدو لپاره غوږونه د لیدو لپاره سترګې او زړه درکړل چې تاسې پرې شکر وئاسئ.

نو د انسانانو او حيواناتو تر منځ يو اساسي توپير هم دادی چې ماشوم بايد زده کړي چې څه ډول ژوند وکړي، په داسې حال کې چې حيوانات هغه شانې رفتار کوي لکه څرنگه چې نړۍ ته راغلي وي او دهغوي د زده کړې توان ډېر لږ دی. نو له دې کبله انسان د دې لپاره چې انساني ژوند ولري ښوونې او روزنې ته اړتيا لري. خو **ښوونه او روزنه څه ته وايي؟**

ښوونه د زده کړې په معنا ده؛ مثلاً: کله چې ښوونکي تاسې ته لوست وايي تاسو ته ښوونه درکوي خو په ښوونځي کې د علم او زده کړې نه سر بېره ستاسې پټ استعدادونه هم غوږېږي د نوبت قوت مو زياتېږي، عقل مو غښتلی کېږي او د شخصيت اخلاقي بنسټ مو شکل نيسي، ستاسې د پټو استعدادونو غوړېدل چې په تدريجي ډول پېښېږي، ښوونه او روزنه نومېږي.

خبرې پرې وکړئ:

په څو گروپونو ووېشل شئ او خبرې پرې وکړئ چې ماشومانو په تېرو وختونو کې په څه ډول زده کړه کوله. د هغه وخت زده کړه او اوسنۍ زده کړه څه توپير سره لري؟

څرنگه چې مخکې وویل شو، انسان هېڅ کله له ښوونې او روزنې بې برخې نه و؛ خو زده کړې د تاریخ په اوږدو کې ډېر توپير کړی دی. په ډېرو پخوانیو زمانو کې د ښوونې او روزنې لپاره کوم ځانگړی ځای موجود نه و. نجونو او هلکانو له ورکټوب نه د مور، پلار او پخوانیو نسلونو د تجربي زده کړه په کور، څرخیانو، بېکار ځایونو او کروندو کې پیل کوله او کله به چې د هلمکټوب او ځوانۍ سن ته ورسېدل ټولې چارې به یې زده کړې. هغه وخت کارونه هم ډېر ساده وو او دهغو زده کړې هم ډېر وخت نه غوښت. د بشر علم او دخلکو پوهې په تدریج سره پراختیا پیدا کړه او د خط او کتابت د پیدا کېدو سره پوهانو په مختلفو موضوعاتو کتابونه ولیکل. له نن نه یوه پوره مخکې هغو کسانو چې د تحصیل او لوست لپاره وخت درلود، نو تحصیل به یې کله او پاتې کسانو به زده کړه نه کوله، خو د کار مهارتونه به یې په عملي ډول نورو خلکو ته ورزده کول.

د تېرې پېړۍ له نيمايي نه را پدې خوا زده کړې پر اختيار پيدا کړه او په تدريج سره زده کړه اجباري شوه؛ عامه زده کړه په مختلفو هېوادوکې له لس نه تر دولسو کلونو پورې دوام کوي.

فکرو کړۍ او ځواب ورکړۍ:

لاندې پوښتنه په څير سره ولولئ او ځواب ورکړئ:

ستاسې په ابله زده کوونکي په ښوونځي کې کوم کوم شيان زده کوي؟

ښوونځي د ښوونې او روزنې ځای دی او زده کوونکي په هغه کې ډېر شيان زده کوي. زده کوونکي په ښوونځي کې په پراخه توگه د ژوند ضروري پوهه او مهارتونه زده کوي. اخلاقي او ټولنيز آداب زده کوي او د نورښت روحیه لاس ته راوړي. د نن ورځې د انسانانو ژوند د تېرې پېړۍ له انسانانو نه ډېر بيچلې دی. هر څوک چې خواږي په نړۍ کې بريالی ژوند ولري، بايد نوي ضروري پوهه او مهارتونه لکه ټولنيزې او ديني چارې، رياضي، فزيک، کيميا، تاريخ، جغرافیه او ژبه زده کړي. د هېواد ماشومانو او ځوانانو ته په ښوونځي

کې ضروري پوهه او مهارتونه ور زده کېږي چې هغوي په خپل ژوند کې بريالي انسانان او د ټولنې لپاره گټور غړي شي. همدارنگه، دوی کولای شي په پوهنتون کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړي او متخصصين شي.

ټولنيزه او اخلاقي روزنه:

تاسې په تدريج سره په ښوونځي کې دا زده کړۍ چې څرنگه د ښوونځي نظم او مقررات په پام کې ونيسئ. څرنگه ځان د دې مقرراتو سره عادت کړئ، او څرنگه د نورو سره مرسته وکړئ. تاسې به متوجه شئ چې په ټولنه کې ډول ډول خلک ژوند کوي، هغوي سره له دې چې يو واحد فرهنگ او دين لري، ډېر توپيرونه هم سره لري، موږ په کورنۍ، ښوونځي او ټولنه کې په تدريج سره اخلاقي او ټولنيز قواعد زده کوو. که چېرته د ټولنې ټول غړي دا قواعد مراعات کړي نو هېڅکله به د دوی تر منځ شخړه او جگړه پېښه نه شي او دټولنې نظم به وساتل شي.

د نوښت د روحيي وده:

انساني ټولنه د هرې ورځې په تېرېدو سره بدلون مومي. په ټکنالوژي او د انسانانو تر منځ په اړيکو کې دا بدلون او پرمختګ څرنگه منځ ته راځي؟ دا طبيعي خبره ده چې د پوهانو نوښتونه او په مختلفو برخو کې نوي لاسته راوړنې، د اقتصادي، علمي او ټولنيز بدلون او پرمختګ لامل ګرځي. په ښوونځي کې د زده کوونکو استعدادونه، بېلګه وڅرګړي. زده کوونکي يو مناسب چاپيريال ته ضرورت لري چې هغوي دا زده کړې چې څرنگه نوښت ولري او څرنگه هغه نورو ته ور ښيي.

د لوست تکرار:

- ۱- انسان د ژوند لپاره، ښوونې او روزنې ته اړتيا لري.
- ۲- ښوونډه يعنې زده کړه کول او زده کړه ورکول، روزنه يعنې د انسان د پټو استعدادونو غوړېدل.
- ۳- زده کړه د تاريخ په اوږدو کې يو ډول نه وه.
- ۴- زده کړه په پخوا زمانو کې په غير رسمي توګه او د ټولو انسانانو له خوا سرته رسېده. خو نن ورځ په رسمي توګه د ښوونځي له لارې سرته رسېږي.
- ۵- د ښوونځي بنسټيزې دندې عبارت دي له: ښوونې، روزنې او د نوښت د روحيي وده.

پوښتي:

- ۱- که چېرته د انسان ماشوم له زېږېدو وروسته له انسانانو نه جلاشي، آيا کله چې لوي شي د خپل مور او پلار په شان به ژوند وکړي؟ ولې؟ توضيح ورکړئ.
- ۲- د آية شريف له ژباړې نه چې د دوست په لومړۍ برخه کې مو ولوست، څه پوه شؤئ. په پخوا مخونو کې يې وليکئ.
- ۳- په اوښو ښوونځيو کې زده کړه د پخوا زمانې له زده کړې سره څه توپير لري؟
- ۴- تاسې په ښوونځيو کې کوم شيان زده کوئ؟

فعاليت:

- په ديوو گروپونو ووېشل شئ، د لاندنيو موادو نه د څو نمونو په موندلو سره يو رېوت جوړ کړئ او وروسته يې په ټولګي کې ولولئ.
- ۱- بريالي انسانان، چې خپله ضروري پوهه او مهارتونه يې د زده کړې له لارې اخيستي وي.
 - ۲- هغه انسانان چې د اخلاقي روزنې له امله د نورو لپاره مثال دي، او دا ځانګړتياوې يې د زده کړې له لارې لاس ته راوړي وي.
 - ۳- د خلکو اشخاصو نوښت او نوي لاسته راوړنې.

آیا زده کړه یو خاص وخت او ځای ته اړتیا لري؟

په محکمي درس کې مو ولوستل چې انسان د ژوند کولو لاره، پوهه او مهارتونه له محکنيو خلکو نه زده کوي، ماشومان په کلونو کلونو ښوونځي ته ځي او زده کړه کوي ترڅو هغه پوهه او مهارتونه چې په ټولنه کې د ژوند لپاره لازم دي تر لاسه کړي.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې پوښتنو په اړه خبرې وکړئ.

- ۱- آیا هغه معلومات چې له ښوونځي نه لاس ته راځي د ژوند اړتیاو ته ځواب ورکولی شي؟
- ۲- ستاسې په اند د معلوماتو د غونډولو لپاره نورې لارې هم شته؟

د ښي آدم ماشوم د زېږېدنې له لومړۍ ورځې نه په زده کولو پيل کوي. په تدریج سره د کورنۍ غړي پېژني او خبرې کول زده کوي. دا زده کړه په یو خاص زمان او مکان پورې محدوده نه ده او د انسان د ژوند په اوږدو کې دوام لري. کله چې موږ په کورنۍ، کوڅه، ښوونځي او ټولو ځایونو کې له نورو سره گډ ژوند کوونو په داسې حال کې چې ورځنۍ اړتیاوې پوره کوو، له نورو نه معلومات هم اخلو او نور معلومات هغو ته ورکوو، دا اطلاعات چې د ټولنې د غړو تر منځ ادل بدل کېږي، کېدای شي چې له آداب معاشرت نه نیولې تر نړیوالو مهمو مسائلو پورې پکې شامل شي، د داسې ورځنیو اطلاعاتو لاسته راوړنې زموږ په فردي او ټولنیز ژوند کې خورا مهم رول لوبوي او د دې لامل گرځي

چې موز د تل لپاره په تو لنه کې فعال او باخبره غړي پاتې شو. د داسې پوهې د ارزښت د پوهېدو لپاره، داسې سړی په نظر کې ونیسئ چې کوم بل هېواد ته یې سفر کړی وي او د اوږدې مودې لپاره هلته پاتې شوی وي؛ کله چې وروسته دا شخص بېرته خپل هېواد ته راستون شي، د پوښاک او خوراکي توکو له بیړنه هېڅ خبر نه وي، د کالیو له مود سره هېڅ آشنایي نه لري او دخپل ښار د ټولنیز، امنیتي، اقتصادي او فرهنګي مسائلو سره تر ډېره حده پردی وي ځکه په دې موده کې چې هغه د خپل ژوند له ماحول څخه لیرې و په یادشو یو چارو کې ډېر بدلون راغلی دی چې هغه ترې خبر نه دی. هغه اطلاعات چې د ژوند په ترڅ کې یې لاس ته راوړو د ارزښت د کچې له نظره سره یو شان نه دي. ځینې یې د معلوماتو له اړخه موز ته خورا مهم دي. له دې کبله، باید هڅه وکړو چې د اطلاعاتو په زده کړه کې د خپلو امکاناتو او اړتیاوو په نظر کې نیولو سره د خپلو معلوماتو د کچې لوړولو او د اړوندو مهارتونو د لاس ته راوړلو لپاره باید کړنلاره ولرو.

پرته یې کړئ:

لاندي انځورونو ته وګورئ او پوښتنو ته ځواب ورکړئ.

۱- د انځورونو تر منځ کوم ورته والی وینئ؟

۲- د انځورونو تر منځ کوم توپیر وینئ؟

موږ د خپلو معلوماتو او پوهې د کچې لوړولو او د اړتياوړ مهارتونو د لاس ته راوړلو لپاره کولی شو له کتاب، مجلې، ورځپاڼې، انټرنېټ، ټلويزيون او راډيوگانو څخه استفاده وکړو او يا د کار خانو ماهر و کسانو ته ورشو او ترکانې، پښگري، قالین او بدل او داسې نور زده کړو؛ اما تل بايد دا په پام کې ولرو چې د دې وسايلو نه دلانېې استفادي لپاره بايد ځينې ټکي مراعات کړو. د بېلگې په توگه: د کتاب نه د استفادي په مهال د اړوندې موضوع په هکله، د کتاب د ليکونکي، د مطالبو گټورتوب، د هغو سادگي او سختوالی د مطالبو سره علاقه او پر هغو باندې برلاسي ته پام وکړو. او لکه څرنگه چې د هر ټلويزيون ليدل، د هرې راډيو اوريدل او د هر رنگه کتاب او مجلې لوستل گټور نه دي، يوازې هغه بې چې ښه او ارزښناکه محتوا ولري د ليدو، اوريدو او لوستلو ارزښت لري.

د لوست تکرار:

- د پوهې او مهارت زده کړه په وخت، ځای او خاص سن پورې اړه نه لري.
- هغه اطلاعات چې د ژوند په اوږدو کې بې لاس ته راوړو زموږ په فريدي او ټولنيز ژوند کې خورا مهم رول لري.
- د اطلاعاتو په زده کړه کې، خپلو امکاناتو او اړتياو ته پام او د زده کړې د کړنلارې درلودل ضروري دي.
- کتاب، مجله، ورځپاڼه، راډيو، ټلويزيون، انټرنېټ او له هغو وسايلو څخه دي چې د اړوندو اطلاعاتو د لاس ته راوړلو لپاره کولی شو له هغو نه گټه واخلو.
- دځاني زده کړې (خود آموزي) لپاره د داسې وسايلو لکه ټولنيزې رسنۍ، ځانته شرايط لري. چې بايد هغه ته پاملرنه وشي.

پوښتي:

- ۱- له هغه وسايلو نه په گټه اخيستلو سره چې په دې درس کې مو لوستل، څرنگه کولی شو د پوهې او مهارت کچه لوړه کړو؟
- ۲- تاسې دخپلې پوهې او مهارت د کچې د لوړولو لپاره له کومو وسايلو څخه استفاده کوئ؟
- ۳- نور کوم وسايل پېژنئ چې له هغو نه په گټه اخيستلو سره، ضروري معلومات او مهارتونه تر لاسه کړئ؟

فعاليت:

يو له لاندنيو موادو نه وټاکئ، او غور پړې وکړئ چې د هغه نه د ښې استفادي لپاره کومو ټکو ته بايد پاملرنه ولرو. د دې کار لپاره کولی شئ د لويانو (کورنۍ، ښوونکي.....) سره مرکه (مصاحبه) وکړئ او پايله يې په ټولگي کې بيان کړئ.

۱- مجله او ورځپاڼه ۲- راډيو او ټلويزيون ۳- انټرنېټ.

د خير کي لنډيز

- انسان د څارويو بر خلاف ، ښوونې او روزنې ته اړتيا لري ؛
- په ډېرو پخوا وختونو کې د زده کړې لپاره کوم ځانگړي ځای ، شتون نه درلود . ماشومانو به په کورونو او ټولنه کې د ژوند کولو لارې چارې او مهارتونه زده کول .
- د ليک د اختراع او د ليکنې له مهارت څخه وروسته يوازي هغه خلک چې پوره وخت او امکانات به يې درلوده ، په زده کړه بوختدل . د تېرې پيړۍ په لومړۍ نيمايي کې ، ټولنيزې زده کړې پراختيا ومونده او پير او پير يې او جبري وگرځيده .
- ښوونځي د ښوونې او روزنې ځای دی او زده کوونکي په هغه کې زده کړه کوي .
- زده کوونکي په ښوونځي کې پوهه او د ژوند اړين مهارتونه زده کوي . د اخلاقو او ټولنيزتوب له پلوه روزل کېږي او د نوښت روحيه پکې پياوړي کېږي .
- زده کړه يوازې د ښوونځي او پوهنتون په دوره پورې نه محدودوي بلکې انسان د ژوندانه په ټوله دوره کې د ټولنيز ډگر په هره برخه کې زده کړه کوي .

دویم څپرکی

اقتصاد او ژوند

- په دې څپر کې کې دا لاندې لوستونه لولئ.
- زموږ اقتصادي اړتیاوې له کومو لارو پوره کېږي؟
- پیسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟
- د نړۍ خلک له یو بل سره څه ډول اقتصادي اړیکې لري؟

د دویم څپر کې موخې

هیله ده چې زده کوونکي د څپر کې په پای کې زده کړي چې:

- ولې موږ اقتصادي فعالیت ته اړتیا لرو؟
- اقتصادي فعالیت د شیانو د تولید او یا د خدمتونو د وړاندې کولو په بڼه وي؟
- پیسې څنګه منځ ته راغلي او د تاریخ په اوږدو کې یې کوم پړاوونه وهلي دي؟
- پیسې زموږ په اقتصادي ژوند کې څه په درد خوري؟
- بانک کوم خدمتونه وړاندې کوي؟
- د نړۍ د هېوادو تر منځ اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟
- نړیوال سوداګریز سازمان د نړۍ د هېوادو په اقتصادي اړیکو کې څه رول لري؟

زموږ اقتصادي اړتياوې له کومو لارو پوره کېږي؟

تېر کال مو زده کړل چې انسان یو اړموجود دی او ډول ډول اړتیاوې لري. یوه له اساسي اړتیاوڼه د انسان اقتصادي او مادي اړتیا ده. داسې کار ده چې د انسان معنوي اړتیاوې د اهمیت وړ دي خومادي او اقتصادي اړتیاوې هم زموږ په ژوند کې ډېرې مهمې او حیاتي دي.

څېړنې پری وکړئ:

موږ ډېرې اقتصادي اړتیاوې لرو چې خواړه، کالي او استوګنځی د هغو له جملې نه دي. یو له دې نه غوره کړئ او څېړنې پرې وکړئ چې خلک د هغو د پوره کولو لپاره څه ډول کارونه سرته رسوي. مادي اړتیاوې انسان هڅې او فعالیت ته اړ باسي ترڅو هغه اړتیا پوره کړي. د همدې دلیل په بنسټ ځینې فعالیتونه چې موږ یې سرته رسوو، د ژوند د وسایلو برابرول دي چې اقتصادي فعالیت ورته ویل کېږي. دنده او کار هم د اقتصادي فعالیتونو برخې شمېرل کېږي ځکه چې زموږ اقتصادي اړتیاوې پوره کوي.

غور پرې وکړئ:

لاندې کسبونه او دندې په نظر کې ونیسئ او اړوندو پوښتنو ته ځواب ورکړئ:
بزګړي، کارګري، طب، ماموریت، پیرلنده.

- ۱- په دې هر یوه کسب کې کوم اقتصادي فعالیتونه سرته رسېږي؟
- ۲- د دغو کسبونو د اقتصادي فعالیت په ډول کې څه توپیر لیدل کېږي؟

ستاسې په نظر: په دې انځور کې کوم ډول اقتصادي فعالیت لیدل کېږي؟

هر څوک په ټولنه کې یو کسب او دنده لري او دهغه په وسیله د نورو او د خپل ځان د اړتیاوو د پوره کولو لپاره په اقتصادي فعالیت لاس پورې کوي. په ټولیز ډول اقتصادي فعالیتونه په دوو ډولونو وېشل کېږي. (تولید) او (خدمت)؛ تولید هغه دی چې د فعالیت نتیجه د یوه خاص شي په ډول وړاندې شي خو په خدمت کې یوازې اسانتیاوې د نورو لپاره وړاندې کېږي او د لیدو وړ شیان په کار نه وي.

هغه بزگر چې په ځمکه کې په کرنه بوخت دی، یا هغه کارگران او انجینران چې په کار خانو کې د خپل کار او فعالیت پواسطه یو محصول تولید وي، مالداران چې د څارویو پالنه او دهغو د اړوندو محصولاتو په برابرولو بوخت دي، یو ډول اقتصادي فعالیت سرته رسوي چې د هغه په ترڅ کې شیان ((تولیدوي)) هغه ډاکتران چې په روغتونونو کې فعالیت کوي او هغه کارکوونکي چې په ادارو او سازمانونو کې کار کوي، او هغه سوداګرو یا خرڅوونکي چې کرنې او یا د کارخانو محصولات وېشي (توزیع کوي) هم یو ډول اقتصادي فعالیت سرته رسوي چې دا ډول فعالیتونو ته (خدمت) ویل کېږي.

د درس تکرار (۱)

- هغه فعالیتونه چې د ژوند د وسایلو د برابرولو لپاره سرته رسېږي، اقتصادي فعالیتونه ورته ویل کېږي،

- -----
- -----
- -----
- -----

پوښتنې :

- ۱- کومو کړنو ته اقتصادي فعالیتونه ویل کېږي؟
- ۲- د اقتصادي کړنو ډولونه کوم دي؟
- ۳- پرته د هغو موضوعگانو چې په لوست کې مو راولړي دي د تولید، توزیع او خدمتونو په اړه مثال راوړئ.

فعالیت :

یو کسب په نظر کې ونیسئ، د لاندې پوښتنو د ځواب لپاره یو رپورټ جوړ کړئ او ټولګي ته یې وړاندې کړئ.

- ۱- ۱۰ کسب د کوم ډول اقتصادي فعالیت له اجزاو څخه شمېرل کېږي؟
- ۲- د دې کسب د زده کړې لپاره کومو مهارتونو او پوهې ته اړتیا ده؟

(۱) ګران زده کوونکي دې لېسې وروسته د درس تکرار پدې ځای یا خپلو کتابچو کې ولیکي.

پيسې زموږ په ژوند کې څه ارزښت لري؟

څېړنې پرې وکړئ:

لاندي پوښتنې په څېړ سره ولولئ او څېړنې پرې وکړئ:

- ۱- که چېرته يوه ورځ په بازار کې پيسې نه وي، خلک به د خپل ورځني ژوند د اړتياوې توکي او شيان څنگه برابروي؟

- ۲- ستاسې په نظر په تېرو وختونو کې چې پيسې نه وې خلکو څه ډول راکړه ورکړه کوله؟
په ډېرو پخوا زمانو کې د خلکو ژوند ډېر ساده او معمولي و؛ ډېرو کورنيو به خپلې اړتياوې پخپله توليدولې چې معاملې او راکړې ورکړې ته ډېره اړتيا نه ليدل کيده؛ کله به چې د کوډې کورنۍ کوم شي ته اړتيا پيدا شوه هغه مجبور و چې د يو بل شي په بدل کې هغه شي لاس ته راوړي. دا ډول معامله د لاس په لاس معاملې په نوم يادېږي چې تراوسه هم د هېواد په لرې پرتو سيمو کې دود دی. د انساني ټولنې په لوئيدو او پراخيدو سره او همدارنگه د هغو ستونزو له کبله چې دا ډول راکړې ورکړې درلودلې، خلکو په پايله کې د پرمکړه وکړه چې يو ډول څيز چې ټولو خلکو هغه ته اړتيا درلوده او د هغه (پيسو) نه د راکړې ورکړې د وسيلې په توگه استفاده وکړي. په مختلفو

هېوادو کې له ډول ډول شیانونه د پیسو په نوم د راکړې ورکړې لپاره استفاده کیدله لکه: اوسپنه، خرمن، سپین زر، برتن او نور. څرنگه چې له دې څیزونو څخه ځینې یې دوخت په تېرېدو سره له منځه تلل او خرابیدل او همدارنگه زیات وزن یې درلود، انسانان په دې فکر کې شول چې د دې پر ځای د فلزي پیسو یا سکو څخه استفاده وکړي

پر تله یي کړۍ:

ستاسې په نظر

- ۱- د یو میلیون افغانیو د (پنځه گون) سکو د ځای پر ځای کولو لپاره څو کسانو ته اړتیا ده؟
 - ۲- د یو میلیون افغانیو د (زرېزرتونو) د ځای پر ځای کولو لپاره څو کسانو ته اړتیا ده؟
- کله چې شتمني زياته شوه او د معاملو حجم زیاتوالی پیدا کړ، سکو هم ونه شوای کولای چې د خلکو د اړتیاو خراب وړايي. نو په همدې دلیل به سوداگرو خلکو ته د سیکې پر ځای رسید ورکاوه. په رسیدور کولو کې دا ستونزه وه چې کله به سوداگر له ماتې سره مخ شول او په خپلو وعدو یې وفانه کوله. له دې کبله به خلکو ته ستونزې پیدا کېدې. د دې ستونزو د له منځه وړلو لپاره د هغه وخت دولتونو دا تصمیم ونيو چې کاغذي پیسې چاپ کړي. په دې ډول کاغذي پیسې چې د دولت په بانکونو کې یې د طلا او نقرې پښتوانې درلودې منځ ته راغلې. نن ورځ هر هېواد خپلې ځانگړې پیسې لري. زموږ د هېواد د پیسو واحد افغانۍ ده.
- په پر مخ تللی اقتصاد کې د فلزي او کاغذي پیسو نه پرته د چک و د اعتبار کارت نه هم استفاده کېږي. چک او د اعتبار کارت د معاملو چارې ټوټې آسانه کړي دي.

څېړنې پوښتنې:

د لاندې موضوع په هکله څېړنې وکړئ.

۱ آیا ناسې او کورنۍ مو له بانک څخه استفاده کوي؟

۲ آیا پوهېږئ؛ بانکونه کومې چارې سر ته رسوي؟

بانک:

نن ورځ د نړۍ په ټولو هېوادو کې د بانک په نامه یوه مؤسسه فعالیت کوي چې د خلکو پیسې ساتي او له یوه ځایه یې بل ځای ته انتقالوي او د مختلفو هېوادو پیسې یو بل سره بدلوي. زموږ په هېواد کې ډېر شمېر دولتي او خصوصي بانکونه کار کوي زموږ مرکزي بانک د افغانستان بانک دی. بانکونه ډول ډول خدمتونه وړاندې کوي چې مهم یې په لاندې ډول دي:

د خلکو د پیسو ساتنه:

بانک د پیسو ساتنې یو ډاډمن ځای دی. کله چې موږ خپلې پیسې په بانک کې ږدو هغه د ورکېدو او سوځېدو له خطره ساتو. هر کله چې پیسو ته اړتیا پیدا کړو، بانک ته ورځو او له خپل حساب څخه پیسې اخلو.

د پیسو انتقال:

هر کله چې اړتیا پیدا شي خپلې پیسې له یوه بنار څخه بل بنار ته انتقال کړو، د دې پر ځای چې هغه په خپله یو سو پخپل بنار کې هغه بانکي حساب ته اچوو او دهمدې بانک له څانګې نه یې په بل بنار کې لاس ته راوړو او یا یې د بل چا په نامه لېږو ترڅو یې لاس ته راوړي.

پانګه اچونه:

بانکونه د خلکو لږې لږې پیسې ټولوي او په هغو نښلي سترې پروژې په کار اچوي چې د ملک د پرمختګ لامل ګرځي.

د پور ورکړه:

ځینې بانکونه هغو کسانو ته چې اړتیا ولري، پور ورکوي او په اوږده موده کې یې د قسط په ډول لاس ته راوړي.

د درس تکرار:

پوښتني:

۱. د لاس په لاس راکړه ورکړه څه ده؟ توضیح ورکړئ.
۲. کله چې د لاس په لاس راکړه ورکړه دود وه پلورونکو او پیرودونکو کومې ستونزې درلودلې؟
۳. اوسپنیزو سکو په معاملاتو کې څه بدلون راوست؟
۴. کوم ضرورتونه د کاغذي بانک نوتونو د را پیدا کیدو لامل وگرځیدل؟
۵. د بانکونو دندې ونښاست.

فعالیت:

- لاښدي فعالیت سرته ورسوئ د هغه پایله یادداشت کړئ او په ټولگي کې یې ولولئ.
- که چېرته بانک ته نیردې ژوند کوئ د کورنۍ یو مشر سره بانک ته ولاړشئ اوله نیردې نه وگورئ چې د بانک کارکوونکي خلکو ته د پیسو ورکولو او یا د پیسو اخیستلو په وخت کې کوم کارونه سرته رسوي؟

- که چېرته بانک ته لاس رسی نه لرئ نو له یو چانه پوښتنه وکړئ چې له بانک سره آشنایي ولري.

په نړۍ کې اقتصادي اړیکې څه ډول دي؟

خبرې پرې وکړئ:

خپل شخصي وسایل په نظر کې ونیسئ او دغو له جملې نه د لسو شیانو لست جوړکړئ او بیا وگورئ چې کوم هېواد جوړکړي دي. د جوړونکي هېواد نوم د هر يوه په وړاندې وليکئ. ولې د مختلفو هېوادونو محصولات په بازار کې موجود دي؟ د دې خبرې (برسې) نه کومې پايلې ته رسېږو؟

کله چې د يوشمې د رانيولو (پيرېدلو) لپاره بازار ته ځو، په هېټو کې د مختلفو هېوادو محصولات وينو. د بېلگې په توگه چينايي کالي، پاکستاني ټوکران، ايټالوي بوټونه او ايراني فرشونه د داخلي (کورنۍ) محصولاتو تر څنگه ليدل کېږي.

نن ورځ د نړۍ په ټولو هېوادونو کې د بازار و ضعيت همدا ډول دی او هېڅ داسې هېواد نشته چې په هغه کې د نورو هېوادونو محصولات نه وي.

د نړۍ د هېوادونو طبيعي، انساني او تکنولوژيک امکانات سره توپیر لري، له دې کبله د هغوي وس هم د محصولاتو په تولیدولو کې یو شان نه دي.

ځینې هېوادونه د زراعتي توکو د تولید لپاره مناسبه آب و هوا لري، ځینې په زیاته کچه تیل (نفت) لري او ځینې نور بیا صنعتي پرمخ تللي تولیدات لري.

کوم هېواد چې د یو ډول محصول لپاره مناسب شرایط و نه لري او وغواړي هغه تولید کړي، د تولید لگښت لوړېږي او تولیدشوي شیان گران تمامېږي. له دې کبله له اقتصادي اړخه به د دې هېواد په ګټه وي چې که چېرته دا ډول توکي او شیان له نورو هېوادونو څخه وپېري او هغه محصولات چې په خپله کولی شي په مناسبه بیه یې تولید کړي، نورو هېوادوته یې صادر کړي، په دې توګه به په نړیوالې سوداګرۍ کې ښه والی راشي او ډول ډول محصولات به له یو هېواد نه بل هېوادته انتقال ومومي.

د نړیوالې سوداګرۍ د آسانتیا لپاره په ۱۹۹۵ میلادي کال کې د نړیوال سوداګرین سازمان په نامه یو سازمان پرانیستل شو چې کوربه یې د ژنیو ښار دی. دا وخت ۱۵ هېوادونه د دې سازمان غړي دی. دا سازمان داسې قوانین لري چې نړیواله سوداګري سمه او آسانه کوي. ټول غړي باید د دې سازمان قوانین رعایت کړي. افغانستان د کتونکي (ناظر) په توګه په دې سازمان کې شتون لري چې تر اوسه یې د دې سازمان غړیتوب نه دی ترلاسه کړی.

خبرې پړې وکړئ:

هېوادونه معمولاً د هغو شیانو په بدل کې چې واردوي یې، ځینې شیان صادروي هم. آیا پوهیږئ، زموږ هېواد کوم شیان صادروي؟
سناسي په نظر زموږ صادرات ډېر دي او که واردات؟

په نړیوال بازار کې هر هېواد ځانته ځانګړی ځای لري. هغه هېوادونه چې ډېر تولید کوي، کولی شي چې په نړیواله سوداګرۍ کې زیاته ونډه واخلي او بالمکس، هغه هېوادونه چې د تولید کچه یې ټیټه ده په نړیوال سوداګرین بازار کې لږه ونډه لري. افغانستان پخوا غالی، کرنیز او د څارویو محصولات ټولو هېوادونو ته صادرونه او په دې ډول یې په نړیوالې سوداګرۍ کې خورا ښه مقام درلود. خو په دې وروستیو کلونو کې د هېواد په تولیداتو او صادراتو کې ډېر کمښت راغلی دی.

د هېواد تقریباً ټول لگښتی توکي له گازندیو ملکو او سیمې څخه را واریږي. موږ باید هڅه وکړو چې اقتصادمو بیا ښه والی پیدا کړي ترڅو په نړیوال بازار کې یوازې مصرف کوونکي ونه او سو بلکې لکه د نورو ټولو هېوادونو په څېر باید تولید هم ولرو.

د درس تکرار:

پوښتي:

- ۱- د محصول لاندې په تولید کې د هېوادونو وس او بې وسې څه معنا لري؟
- ۲- ولې د محصول لاندې د تولید دوس (توانائی) توپیر د هېوادونو ترمنځ د سوداګرۍ د پراختیا لامل ګرځي؟
- ۳- نړیوال سوداګریز سازمان د کوم کار لپاره پرانیستل شوی دی؟
- ۴- آیا افغانستان د نړیوال سوداګریز سازمان غړی دی؟
- ۵- افغانستان په نړیوالې سوداګرۍ کې کوم مقام لري؟

فعالیت:

د کورنۍ د خوراکی توکو یو لست مو چې په یوه شپه او ورځ کې بې مصرفۍ برابر او ولیکئ چې دا توکي له کوم هېواد نه راغلي دي. په آخر کې وګورئ چې څو فیصده یې کورني او څو فیصده یې بهرني دي.

د خپر کي لنډيز

- انسان زياتي اقتصادي اړتياوي لري.
- اقتصادي اړتياوي موږ فعاليت او هڅه کولو ته مجبوري.
- اقتصادي فعاليتونه په توليد توگه په دوه ډوله وېشل کيږي: توليد او خدمت.
- توليد هغه ډول اقتصادي فعاليتونو ته ويل کيږي چې په پايله کې يې ځانگړي شيان منځته راشي.
- خدمت: هغه ډول فعاليت ته ويل کيږي چې نورو ته يوازې آسانتياوي وړاندي کوي او شيان نه توليد کيږي.
- په ډېرو پخوا زمانو کې انسان په راکړه ورکړه کې له پيسو څخه کار نه اخيسته او جنس به يې د بل جنس سره بدلولو.
- کرار، کرار فلزي پيسې او يا سيکې منځته راغلې او تر هغو وروسته کاغذي پيسې يا بانکونو ته رواج شول.
- نن سبا د سيکې، کاغذي پيسو، بانکي چکونو او اعتباري کارتونو څخه په راکړه ورکړه کې کار اخيستل کيږي.
- نن سبا د بانک په نامه ستري موسسې منځته راغلې دي چې د خلکو پيسې ساتي، له يوه ځای څخه يې بل ځای ته لېږدوي، د خلکو په لږو پيسو سره، ستري بانگوني کوي او هغه چانه چې اړوي پور وکوي.
- نن سبا د نړۍ خلک يو له بله سره اقتصادي اړيکې لري، ډول ډول حاصلات د سوداگري په ډول له يوه هېواد څخه بل هېواد ته لېږدوي.
- د نړيوالې سوداگړۍ د تنظيمولو په خاطر (د سوداگړۍ نړيوال سازمان) جوړ شوی دی. له بده مرغه چې زموږ هېواد په هغه کې فعاله ونډه او يا رول نه لري، موږ بايد په هغه کې د خپل هېواد د مقام د لوړېدو په خاطر هلې ځلې وکړو.

دریم خیر کی

د ټولنیزو خدمتونو موسسې

په دې خیر کې کې لاندې لوستونه لولئ.

- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۱)
- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۲)
- د ټولنیزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو(۳)

د ترافیکو پولیس د دندې د اجر اکولو په حال کې

د دریم څپر کي موځي

له گرانو زده کوونکو څخه هیله کیري چي ددی څپر کي له ختمیدونه وروسته زده کړي چي:

• پست یو د ټولنیز و خدمتونو له موسسو څخه دی چي د خلکو مکتوبونه ، څپرونې او نور وسایل د څرگندو او ځانگړو پتو (ادرس) له مخي له یوه ځای څخه بل ځای ته وړي.

• مخابرات د خلکو تر منځ اړیکي د تېلفون، فکس او انټرنېټ له لاري ټینګوي.

• سره میاشت هغه سازمان دی چي د خلکو او دولت مرستي د ډول ډول پېښو څخه زیانمن شوو خلکو ته رسوي.

• خلک د مختلفو بیمو څخه په گټي اخیستني سره کولی شي چي د پېښو څخه د وروښتیو زیانونو یوه برخه جبران کړي.

• د عمومي پارکونو، سرکونو، کوڅو او سیل ځایونو پاکول او د ښار ښکلا د ښاروالی دنده ده.

• پولیس د خلکو امنیت ټاکنوي.

• تراډیک په ښار کي د قلیه وسایلو تګ راتګ تنظیموي،

د ټولنيزو خدمتونو له موسسو سره آشنا شو (۱)

په تېرو شپږ کيو کې د بانک او بڼوونځي سره، خلکو ته د خدمتونو د وړاندې کونکو موسسو په نامه آشنا شوی. په دې لوست کې هم د دوو نورو خدمت کونکو موسسو سره آشنا کېږئ.

خبرې پرې وکړئ:

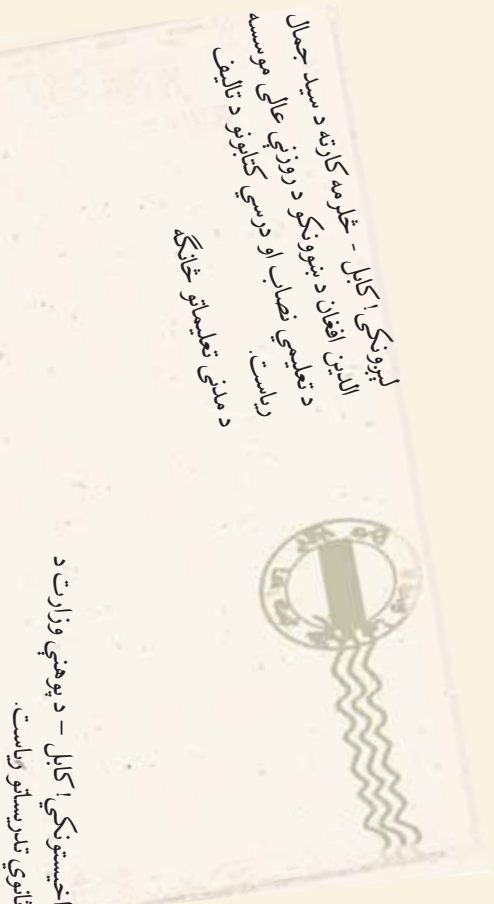
انسان هر وخت اړتيا درلوده چې د نورو سره اړيکې ټينګې کړي. ستاسې له نظره:

۱. په تېرو وختونو کې د انسانانو ترمنځ اړيکې څه ډول ټينګېدې؟
۲. نن ورځ انسانان له کومو لارو څخه په ګټه اخيستي سره خپل منځي اړيکې ټينګوي؟
۳. آيا د اړيکو آسانتيا لپاره موسسې شته؟ نومونه يې واخلي.

ډاګ (پست) څه چارې سرته رسوي؟

زموږ د اړيکو د اړتياو څخه يوه يې هم داده چې غواړو ځينې نسبتاً واړه څيزونه له يوه ځای څخه بل ځای ته وليږو؛ يا يو ليک د کورنۍ يوه غړي يا هغه دوستانو ته چې په کوم بل ښار او يا هېواد کې اوسېږي، وليږو. ډاګ يو له هغو موسسو څخه دی چې د دې ډول چارو د سرته رسولو

لپاره جوړ شوی دی. موږ د ډاگ له لارې کولای شو چې : لیک، د مبارکۍ کارت، کتاب، ورځپاڼه او داسې نور خپرونه نورو خلکو ته ورولیږو.

لیک څه ډول لیرل کیږي؟

د کورنۍ یوه غړي یا خپلو خپلوانو ته د لیک لیرلو لپاره دغه لاندې پړاوونه سرته رسوو:

- د لیک پاکټ تپه کوو. • خپل لیک لیکو او په هغه کې یې کیږدو.
- دلپرونکي او اخيستونکي پته د پاکټ په شا په ټاکلۍ ځای باندې لیکو.
- په پاکټ باندې پستي ټکټ نښلوو.
- پاکټ د پست مسؤل سړی ته سپارو او یا یې په پستي صندوق کې اچوو.

خبرې پرې وکړئ:

لاندې پوښتنې ولولئ او خبرې پرې وکړئ:

۱. په پخوا زمانو کې خلکو څه ډول خپل پیغامونه لري ځایونو ته استول؟
۲. نن ورځ د دې کار لپاره کومې لارې شته؟ ویني ولئ.

مخابرات کوم خدمتونه سرته رسوي؟

مخابرات هم د هغو موسسو له ډلې څخه دي چې زموږ اړيکي له نورو سره ټينگوي. په مخابراتو کې په کورونو او ادارو کې ثابت تېلفونونه، ګرځنده تېلفونونه (موبایل)، فکس او انټرنېټ شامل دي.

دغه امکانات او د اړيکو نیولو نوي وسایل زموږ سره مرسته کوي ترڅو خپل کارونه ژر او په ښه توګه سرته ورسوو. دغه وسایل زموږ د اړيکو د ټينګولو د آسانتیا وړ په خاطر رامنځته (اختراع) شوي دي. مخابرات زموږ سره مرسته کوي چې خپلې د اړيکو اړتیاوې په چټکۍ، آسانۍ او لږ لګښت سره له منځه یوسو.

د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوژۍ وزارت

د تېلفون په واسطه کولی شو یو له بله سره خبرې وکړو. د موبایل په وسیله کولی شو یو له بله سره خبرې وکړو، لنډ پیغامونه تر لاسه کړو او ونې لېږو، د فکس په واسطه د خپلو سندونو انځورونه لېږو، اینټرنټ موز ته دلېږلو د ایمیل (برېښنالیک) امکانات برابرې. همدارنگه د اینټرنټ له لارې کولی شو چې د نړۍ مهم خبرونه ولولو او مختلفې علمي زیرمې پیدا کړو.

د لوست تکرار:

•

•

•

•

•

پوښتنې:

۱. که چېرې وضوړۍ چې یو دوست ته چې په بل ښار کې اوسېږي، لیک واستوئ له کومې وسیلې څخه کار اخلئ؟
۲. که چېرې وضوړۍ چې لیک د پست له لارې ولېږئ، دغه کار څه ډول سرته رسوئ؟
۳. فکس کوم کار سرته رسوي؟
۴. برېښنالیک (ایمیل) څه شی دی او موږ څه ډول گټه له هغه څخه تر لاسه کولی شو؟

فعالیت:

تاسې د پست او مخاږي څخه کومې گټې تر لاسه کوئ؟ پخپلو کتابچو کې یې یادداشت کړئ چې په یوه وروستۍ میاشت کې مو کومې گټې له پستی او مخاږانو څخه تر لاسه کړي دي.

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو سره آشنا شو (۲)

د زلزلې د طبيعي پېښو له کبله د کورونو نړېدل

په تېر لوست کې د ټولنيزو خدمتونو له دوو موسسو سره آشنا شوئ. په دې لوست کې له دوزونو رو موسسو سره آشنا کېږئ.

خبرې پرې وکړئ:

حتما مو د خپل مور او پلار څخه د ځينو پېښو لکه: زلزله، طوفان او جگړو په هکله يو څه اورېدلي دي. کله چې دغه راز پېښې رامنځ ته شي، زيات شمېر خلک بې کوره، بې سرپرسته، ژوبل او يا هم مړه کېږي. ستاسې له نظر:

۱. ولې خلک يو له بله سره زړه سوری او ځم شريکي، کوي؟

۲. خلک له کومو لارو څخه د زيانمن شويو سره خپل زړه سوري او ځم شريکي ښکاره کوي؟

۳. آيا هر سړی بايد پخپله خپلې مرستې زيانمن شوو وکسلو ته ور سوي او يا د دې کار لپاره بله ښه لاره شته؟

هلال احمد او يا سره مياشت:

کله چې خلک له داسې ستونزو سره لاس او گريوان شي چې په يوازې توگه هغه نه شي حل کولی، نو په داسې حال کې د دې هيله لري چې خپلوان، قوميان، وطنداران او حتی د نورو هېوادونو خلک له هغوی سره مرسته وکړي. کله چې ځينې خلک د کومو پېښو له کبله زيانمن کېږي، نور خلک بايد د

هغوي مرستې ته وړ ودانگي. که چيرې پېښه او اوږلی زيان يې کم وي په دې حالت کې خلک کولې شي چې په مستقيم ډول پخپله زيانمن شوو خلکو ته مرستې ورسوي خو کله چې پېښه لويه وي مثلاً يو ښار د سيل، زلزلې، طوفان او يا جگړې لاندې راشي، په دې صورت کې يوي موسسې او يا سازمان ته چې قوې مدیریت (اداره) او بشپړ امکانات په واک کې ولري، اړتيا پيدا کوي. هغه سازمان چې دغه کار سر ته رسوي په اسلامي هېوادونو کې د ((هلال احمر)) او په نورو هېوادونو کې د (سورصليب) په نامه يادېږي. زموږ په هېواد کې ورته (سره مياشت) وايي. دغه سازمان په ټولو هېوادونو کې بشپړ يې طرفه دي او د بشر دوستانه موخو په سر ته رسولو کې د زيانمن شوو سره د مرستې په چارو کې چې د طبيعي پېښو په واسطه زيانمن شوي وي، هڅه کوي. د سره صليب او هلال احمر انځورونو ته په لاندې نښونښلونو کې پام وکړئ.

ځينې مؤسسي د ځانگړو ستونزو (لکه د جگړې خپلو هېوادونو ستونزې) د حل کولو لپاره پرايستل کېږي د بېلگې په توگه د ماین پاکولو موسسې دننه لري چې د جگړې له دوران پاتې شوي ماینونه را ټول کړي، له همدې ډلې څخه شمېرل کېږي. ماین پاکوونکي هغه سيمې چې ماینونه پکې ښخ شوي دي په سرو ډبرو او هغه سيمې چې له ماینونو څخه پاکې شوي دي، په سپينو ډبرو په نښه کوي. شنې ډبرې شکمنې سيمې په گوته کوي. له دې کبله موږ بايد په هغو سيمو کې چې په سرو او شنو رنگونو په نښه شوي وي، له تگ او راتگ څخه ډډه وکړو. همدارنگه موږ بايد هيڅ کله نا چاودلو او شکمنو شیانو ته لاس ورنه وړو.

خبرې پورې وکړئ:

تراوسه پورې مو خامخا د طبيعي زيان اوونکو پېښو په باره کې يو څه اورېدلي او يا هم لوستلي دي، ستاسې له نظر:

۱. کوم خطرونه د انسان ژوند گواښوي؟
۲. ديوې خطرناکې طبيعي پېښې لکه (زلزله، اور، سيل، ترافيکي پېښو) د پېښېدو له کبله انسانانو ته کوم زیانونه رسېږي؟
۳. څرنگه کولی شو چې د طبيعي پېښو څخه اوښتي زيانونه جبران کړو؟

بیمه څه شی ده؟

زموږ ژوند ځینې خطرونه لکه آوړ لگیدنې، زلزلې، سیل، د موټرو ټکر، ډول، ډول ناروغی، غلا او داسې نور ګواښوړي (تهدیدوړي) د دې پېښو څخه ځینې بې مخکې له مخکې نه د وړاندوینې او مخنیوی وړنه دي. له دې کبله باید چې هر سړي او یا شرکت د دې ډول خطرونو د کمیدو لپاره مخکې له مخکې لاره چاره لټولې وي. د بیمې موسسه د دغه ډول زیانونو د جبران په خاطر منځته راغلې ده.

د بیمې موسسه د یوه سړي یا شرکتونو زیانونه تر ټاکلو شرطونو لاندې تضمینوي دغه موسسه له اشخاصو او یا له هغو شرکتونو څخه چې بیمه شوي دي، د میاشتي یا د کال یوه ټاکلې اندازه پیسې تر لاسه کوي او په مقابل کې یې کله چې د هغوی څخه ځینې بې د کومې پېښې سره مخامخ شي، د هغوی زیانونه د پیسو په ورکولو سره جبرانوي، اکثرًا خلک او یا شرکتونه د خپلو احتمالي زیانونو د جبران په خاطر، د بیمې په موسسو کې غړیتوب تر لاسه کوي او د خپل غړیتوب حق ورکوي.

خود دې شمېرې څخه یو کم شمېرې عملاً د پیسو سره مخامخ کېږي او د بیمې د موسسو څخه د رسیدلې زیان پیسې تر لاسه کوي. په دې ترتیب سره د بیمې موسسې کولی شي چې هغه زیانونه چې یو شمېر غړونه رسېدلی دي، جبران کاندې.

د بیمې ډولونه:

د مالونو او یا هغه څیزونو پر اساس چې بیمه کېږي، بیمه په مختلفو ډولونو باندې وېشل کېږي چې ډېر مهم یې ۱- د اشخاصو بیمې، ۲- د مالونو بیمې، ۳- د مسؤلیت د بیمې څخه عبارت دي.

د اشخاصو بیمه:

د اشخاصو په بیمه کې په خپله انسان بیمه کېږي. دا شخصو بیمه مختلف ډولونه لري چې خورا مهم یې عبارت دی له:

۱- روغتیايي بیمه:

انسان تل د ناروغیو د خطر سره مخامخ او درملنې ته اړوي، کله په یو تن او یا کورنیو باندې د درملنې مصرف ډېر ډېري. روغتیايي بیمه د بیمه شوو کسانو د درملنې ټولې او یا یو څه مصرف شوي پیسې ورکوي، په دې سبب روغتیايي بیمه د زیات اهمیت څخه برخمنه ده.

۲- د پېښو بیمه:

د ۱ ډول بیمه خلک د مرګ او ژوبلې په وړاندې چې په کاري چاپیریال لکه کارځایونو او نورو کې منځته راځي، بیمه کوي.

۳- د عمر بیمه:

د انسان د اندېښنو څخه یوه بې هم دا وي چې نه ولري کېږي چې دده له مرګه وروسته یې د کورنۍ غړي له اقتصادي ستونزو سره مخامخ شي. د دې اندېښنې د کمولو په خاطر ځینې خلک هغه وخت چې لا ژوندي وي، یو څه پیسې د غړیتوب د حق په نامه بیمې ته ورکوي

د مالونو پيمه:

د مسوولیت ښه:

خېټې مسروليتونه ډېر مهم وي او څوک يې چې سرته رسوي، امکان لري چې د سهوې او خطاي له مخې خلکو ته غټ مالي او ځاني زيانونه ور واړوي. د بېلگې په توگه: امکان لري چې يو ډاکټر چاته د يوې دوا د ناسم تجويز له مخې تاوان ورسوي او يا يې مړکړي، بيمه د داسې خطرونو روحي اليمينواو مالي زيانونو د مخنيوي په خاطر، هغه څوک چې په داسې چارو بوخت وي، بيمه کوي. د بيمو دغه چولونه چې وويل شول، په زياترو هېوادونو کې شته. زموږ په هېواد کې له بده مرغه چې بيمې تر اوسه پورې پراختيا نده موندلې. موږ هيله من يو چې دولت او خصوصي پانگه اچونکي د ټولنيز ژوند دغې مهمې برخې ته زياته پاملرنه وکړي.

- [illegible]

۲. کم سازمان د جنگ جُلیمو او طبعي ښو د زامنو سره د مرستې، په خاطر جوړشوی دی؟

۴. د بيمې د ډولونو نومونه واخلي.

فعايت

په دوه دلو ووېشل شئ، يوه دله دي د سري مياشتي او بله دله دي د يمي په باره کي څېړنه وکړي.
د خپلي څېړني پايله په توگي کي ولولئ.

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو سره آشنا شو (۳)

د ټولنيزو خدمتونو د موسسو دپېژند گلوئ په لړكې، په دې لوست كې له درونورو مؤسسو سره آشنا كېږو.

پر تله يي كړئ:

د اسلام ستر پيغمبر (س) فرمايي دي: نظافت او پاكي د ايمان يوه برخه ده. دغه حديث شريف ته په پايلړني سره ستاسې له نظر:

۱. د چټل او نا پاڪ كور په پاڪ كور باندې د بدلولو لپاره څه بايد وكړو؟
۲. د خپل كلي او د ښار د ښكلا او پاكي لپاره څه كارونه بايد سرته ورسوو؟
۳. آيا تاسې كولى شئ چې د خپل كلي او ښار اړوند د پاكي او ښكلا ټولې چارې په يوازې توگه سرته ورسوئ؟

لكه څرنگه چې د خپل كور د ښكلا او پاكي په ساتنه كې ټول بايد هڅه او كوښښ وكړو، همدا رنگه بايد د ژوندانه د ستر چاپېريال (كلي - ښار) په باره كې هم بايد هڅه او كوښښ وكړو. هر څومره چې چاپېريال پراخ وي په همغه اندازه بايد زيات كارونه تر سره شي.

د بېلگې په توگه: د كورونو او سړكونو څخه د خخولو او ناپاكيو راغونډول، د ويالو پاكول او

د سرکونو جارو کول یوې مؤسسي ته اړتیا لري چې هره ورځ په پرله پسې توګه دغه کارونه سرته ورسوي، ښاروالی هغه موسسه ده چې په ښارونو کې ددې چارو د سرته رسولو لپاره جوړه شوي ده. آیا د ښاروالۍ دنده یوازې د ښارپاکول دي؟

ښاروالی نورې دندې هم سرته رسوي لکه:

- د ښار ښکلا د ساتنې په خاطر، د کورونو او دوکانونو د جوړېدو څارنه.
- د تګ او را تګ په خاطر د سرکونو پخول.
- د عمومي پارکونو جوړول او د ښار په مختلفو برخو کې د نیالګیر او ګلاتو کرل او کښول.
- د عمومي تشابزونو جوړول.

خبرې پرې وکړئ:

د لاندې پوښتنو په باره کې یو له بله سره وڅېړئ.

۱. که چېرې د چا مال او ځان تر ګواښ لاندې راشي، داسې سازمان چې له هغه څخه، ساتنه وکړي، شته؟

۲. که چېرې داسې سازمان موجود وي، د هغه د دندو په باره کې سره وڅېړئ.

کومه اداره زموږ امنیت نامېنوي؟

د انسان له ډېرو مهمو اړتیاوو څخه یوه یې هم امنیت دی. په ټولنه کې ډول، ډول خطرونه شته چې د انسان امنیت ګواښوي (تهديدوي) دویونو د ډېرو پخو اړمانو څخه یو شمېر وسله والو کسانو ته د ښار د امنیت د ستايلو دنده سپارله، دغه ډله په مختلفو وختونو او ټولنو کې په مختلفو نومونو سره یادېدل.

په نننيو ټولنو کې په ټول هېواد کې د پولیس په نامه یو ډېر پر مختللي سازمان شته چې یوه

او په امنيتي وسايلو سنبال کسان په هغه کې کار کوي چې اصلی دنده يې د ټولنې د نظم او امنيت ساتل دي. زموږ ملي پوليس يو له خدمتگارانو سازمانونو څخه دي چې شپه او ورځ د خلکو د نظم او امنيت د ساتلو لپاره کوښښ کوي. پوليس په ټول هاند سره د نشه يې توکو د قاچاق چيلو، غلو او تخريبي عناصرو په وړاندې په مېړانه و درېږي تر دې حده پورې چې د خلکو د نظم او امنيت د ساتلو په لاره کې د هغوی يو شمېر خپل ژوند له لاسه ورکوي او ژوبل کېږي. زموږ پوليس هره ورځ پلاوړی او ځواکمن کېږي. د ټولنې هر غړی دنده لري چې د ټولنې د امنيت او هو ساتنې په لار کې زحمت وگالي. له همدې کبله موږ کوښښ کوو چې د پوليسو سره د مرستې او همکارۍ له لارې د خپل هېواد د امنيت او هو ساتنې لپاره خپله ملي دنده تر سره کړو. موږ د پوليسو هغه خدمتونو درناوی کوو چې دوي يې سرته رسوي او کوښښ کوو چې تل د خپلو ملي پوليسو ملاتړي واوسو.

ملي پوليس

خبرې پرې وکړئ:

په ښارونو کې نقلیه وسایط ډېر دي. د هغوی په تگ راتگ کې د نظم ټينګول يو زيات شمېر خلکو او خانګړو مقرراتو ته اړتيا لري. ستاسې له نظره:

۱. کوم سازمان په ښارونو کې د نقلیه وسایطو په تگ راتگ کې د نظم راوستو دنده په غاړه لري؟
۲. آیا دا امکان شته چې د داسې سازمان له موجودیت پرته په ښارونو کې ژوندو کړو؟ ولې؟

د توافیکو پوليس زموږ په ژوند انه کې څه رول لوبوی؟

لکه څرنگه چې پوهېږو په کليو کې نسبتاً لږ شمېر خلک ژوند کوي. د انسانانو، څارویو او نقلیه وسایطو تگ راتگ خلکو ته ستونزې نه پېښوي. د ځمکې پر اختيا او د جمعیت کموالی، خلکو ته د دې اجازه ورکوي چې په آسانی سره ځای په ځای شي او هېڅوک د بل چا دېروني لامل ونه ګرځي. خو په ښارونو کې، برعکس زيات شمېر خلک په یوه تنګه سیمه کې ژوند کوي. په ځینې شېبو کې، ګڼ شمېر خلک څه پلي او څه سپاره د ښار سړکونو ته ورګډېږي. که چېرې نظم او مقررات موجود نه وي او داسې څوک نه وي چې دغه مقررات عملي کړای شي. هر څوک به له هرې خوا څخه حرکت وکړي او

لاري به بلکل بندي شي، دغه نظم د ترافيکو پوليس منځته راولي. د ترافيکو پوليس په ښارکي د نظم راوستو لپاره لاندې کارونه سرته رسوي:

- د سرکونو په مناسبو ځايونو کي ټاکلي علامي دروي ترڅو چلوونکي وپوهېږي چې څه وکړي. د بېلگې په توگه په ځينو ولونو کې د درېدو د منع علامه، په ځينو ځايونو کې د يو طرفه واټ علامه او دې ته ورته علامي دروي. په څلور لارو کې سره اوښته خراغونه لگوي ترڅو موټر په وار سره حرکت وکړي او تېر شي.
- هغه چاته چې په چلولو کې بشپړ مهارت ولري، د چلولو جواز (لايسنس) ورکوي. هغه چاته چې د چلولو جواز نه لري، په ښار کې د چلولو اجازه نه ورکوي ترڅو د ټکر لامل ونه گرځي. سرغړونکي چلوونکي جریمه کوي ترڅو د چلونې مقررات پر ځاي کړي..
- په داسې حال کې چې ټکروشي، سرغړونکي معلوموي.

د لوست تکرار:

.....

.....

.....

پوښتي:

۱. ولې ښارونه، ښاروالیونه اړتیا لري؟

۲. د ښاروالي ډېره مهمه دنده څه شی ده؟

۳. په ټولنه کې د پولیس دنده څه شی ده؟

۴. د ترافيکو پوليس په ښارکي د نظم د راوستو لپاره څه کارونه سرته رسوي؟

۵. آیا کلي هم د ترافيکو پوليسو ته اړتیا لري؟ ولې؟

فعالیت:

له لاندې فعالیتونو څخه یوې د خپل ژوندانه د شرایطو سره متناسب، وټاکئ او تر سره یې کړئ.

۱. له هغو کارونو څخه چې ښاروالي یې په ښارونو او خلک یې په کلیو کې ستاسې د استوګنځیو د پاکوالي او ښکلا لپاره ترسره کوي، په لیکلې توګه، د انځور او یا نقاشي په شکل کې، اطلاعات برابر کړئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

۲. د څېړنې چې په ټولنه کې د امنیت د ساتلو لپاره د خلکو او دولت دنده څه شی ده؟ د دې فعالیت د ترسره کولو لپاره د کورنۍ د مشرانو سره خبرې وکړئ او پایله یې ټولګیوالو ته وواښئ.

۳. د اوڅېړنې چې هغه خراغونه چې په څلور لارو کې لګېدلي دي، کوم رنگونه لري او هر رنگ د کومې علامې نښه ده؟ که چېرې د کلی او سیدونکي یاست، له هغو کسانو سره چې ښارنه یې سفر کړی دی خبرې وکړئ او ځواب یې پخپلو کتابچو کې ولیکئ.

د خپر کي لنډيز

- د ټولنيزو خدمتونو موسسې، ټولنې ته د عمومي خدمتونو د وړاندې کولو په خاطر جوړې شوي دي.
- پست يا ډاگ يوه له دغو ټولنيزو خدمتونو د موسسو څخه دى چې د خلکو د لېکونو، محبوباتو (ورځپاڼو، مجلو، اونيزو) او نورو شيانو په لېرلو کې له يوه ځاى يا شخص څخه بل ځاى او يا شخص ته کار ورڅخه اخيستل کېږي.
- مخابرات د ټولنيزو خدمتونو يوه بله موسسه ده چې د خلکو تر منځ د اړيکو د نيولو د آسانولو په خاطر جوړه شوي ده. مخابرات خلکو ته تېليفون، موبایل، فکس او انټرنېټ وړاندې کوي.
- سره مياشت د هغه چا سره چې پر طبيعي پېښو او يا جنگ جگړو کې زيانمن شوي وي، مرسته کوي.
- بيمه د خلکو سره د احتمالي پېښو د خطرونو څخه د مخنيوي په خاطر، مرسته کوي.
- بيمه له هغه چا څخه چې غوښتوب يې تر لاسه کوي، مياشتنى او يا کلنى د غوښتوب د حق په نامه يو څه پسې اخلي، دا پدې معنا چې که چېرې په کومه پېښه کې زيانمن کېږي، د هغوى د مالۍ تاوانونو جبران پرې وکړي.
- ښاروالي، ښار پاک ساتي او د هغې د ښکلا او سمسورتيا لپاره زيار باسي.
- پوليس د خلکو امنيت ټينگوي.
- د ترافيکو پوليس تېله وسايط تنظيموي.

خلورم خپر کی

ډله ییزې رسنۍ

په دې خپر کې کې دا لاندې لوستونه لولئ.

- د ډله ییزو رسنیو سره آشنا شو.
- رسنۍ او ټولنه.

د څپر کي موخې

له زده کوونکو څخه هيله کيږي چې د دې څپر کي به پايله کي زده کړي چې:

- را ډيو هغه رسنۍ ده چې د خلکو په منځ کي تر ټولو ډېر اوږدوونکي لري؛
- ټلويزيون د انځوريزو خپرونو په دليل ، داوږدوونکو په منځ کي ډېر اثر لري؛
- محبوبات چاپي رسنۍ دي له هغو څخه گټه اخيسته ، سواد ته اړتيا لري؛
- د نړۍ تر ټولو نوي رسنۍ اېنټرنېټ دی چې د نورو رسنيو په پرتله زياتې نښگنې پکې شته؛

- رسنۍ خلکو ته په خبر رسولو کي بنسټيزه برخه اخلي؛
- د رسنيو له لاري خلک کولی شي چې په سياسي او ټولنيزو چارو کي گډون وکړي؛
- د رسنيو سمه خبر رسونه د بيان د آزادۍ پرته ناشوني ده؛

د ډله پيزو رسنيو سره آشنا شو.

پر تله بې کړئ:

۱. په انځور کې کوم شيان وینئ؟ نومونه يې واخلئ.
 ۲. د هغو هريو کومې چارې سر ته رسوي؟
 ۳. هغه چارې چې دوی يې تر سره کوي، يوه له بلې سره څه ورته والی لري؟
- تاسې به راډيو اورېدلې وي او تلويزيون به موندلی وي. همدارنگه فکر کېږي چې ورځپاڼې او مجلې مو هم لوستلي وي. د دې سره سره چې هغوي بېلابېلې چارې تر سره کوي، خو بيا هم ټول په دې لاره کې چې خلک د سياسي، اقتصادي، فرهنگي، علمي او تفريحي چارو څخه خبر وي، سره شريک دي. نو له دې کبله ويلي شو: هغه وسايل چې دنده يې خلکو ته د معلوماتو او اطلاعاتو رسول دي، رسنۍ بلل کېږي. دغو وسايلو ته له دې کبله چې دنده يې خلکو ته اطلاعات او معلومات وړاندې کول دي، ډله پيزي رسنۍ وايي.

رسنۍ ټبر تازه خبرونه، سياسي، اقتصادي، فرهنگي او ورزشي پېښې ټولنې ته وړاندې کوي او هغه د خپل هېواد او نړۍ د بدلونونو، علمي او فني نوښتونو څخه خبروي. رسنۍ پر خبر رسولو سربېره د زده کړې، علمي، تفريحي او مشغولتيا د سرگرمي پروگرامونه هم برابر وي. له دې کبله ده چې وايي: رسنۍ په عين حال کې د عمومي زده کړې وسايل هم دي. ځکه چې زده کړه د ټولنې په هر ځای کې خپروي او دښوونځي، مدرسي او د زده کړې د نورو مرکزونو دولکې (انحصار) څخه بې خلاصوي.

رسنۍ په عين حال کې چې د ماشومانو د وړگارتيا وختونه ډکوي، د زده کړې جريان يې ټبر ساده او دومره اسان کړی دی چې ديوې لويې بڼه يې ورکړي ده.

د دې خبرې په پام کې نيولو سره چې رسنۍ د اطلاع رسولو په چارو کې د کومو شیانو او لارو چارو څخه کار اخلي، هغه داوريډلو، ليدلو او ليکلو د رسنيو په ډلو وېشل کېږي.

خبري پرې وکړۍ:

د رسنيو د نمونو سره بلد شوی: دامو هم زده کړل چې ولې هغوی ته ډله ييزې رسنۍ ويل کېږي. اوس د هغو د هرې يوې په باره کې فکر وکړئ چې هغوی يوه له بلې سره څه توپير ونه لري.

د رسنيو ډولونه:

راډيو:

راډيو يوه اوريدونکي رسنۍ ده چې خپل پروگرامونه د غږيزو څپو له لارې د اوريدونکو غوږونو ته رسوي. په رسنيو کې راډيو تر نورو پخوانۍ رسنۍ شمېرل کېږي. هغه څوک چې په کوم بل کار باندې هم بوخت وي، راډيو اوريدلی شی. د بېلگې په توگه د کور مېرمن په پخلنځي کې د کار کولو په وخت کې کولی شي چې راډيو واورې او يا يو چلوونکی د چلولو په وخت کې د راډيو له پروگرامونو څخه گټه اخيستی شي په داسې حال کې چې هغوی نشي کولی له هغه رسنيو څخه چې بايد وکتل شي، گټه واخلي.

ټلويزيون:

ټلويزيون يوه ليدونکي – اوريدونکي رسنۍ ده. ټلويزيون د شیانو خوځنده يا گرځنده انځور لکه څرنگه چې په واقعيت کې وي، هغسې يې د اواز سره يو ځای ښکاره کوي.

ټلويزيون د راډيو په نسبت دغه ښېگڼه لري چې شیان او پېښې د انځورونو له لارې خلکو ته ورسېي. د بېلگې په توگه که چېرې وغواړي چې د خپلواکۍ د جشن د مراسمو پر ځای کيدو ديوټې برابر کړي، نو يوازې د راډيو په څېر هغه په ژبه او خبرې کولو سره نه بيانوي، بلکې دهغې خوځنده او گرځنده انځورونه هم ښکاره کوي او ليدونکي کولی شي چې هغه لکه څرنگه چې ټبر شويدي، وويني.

چاپ شوي خپرونه (مطبوعات)

مطبوعات يا خپرونې چې ورځپاڼې، اونيزې او مجلې ټکي شاملې دي، د ليکنيزو يا چاپي رسنيو څخه شمېرل کېږي. په مطبوعاتو کې متن او انځور په تور اوسپين او يا هم په رنگه ډول د کاغذ پر مخ چاپي او په منظمه توگه يې خپلو لوستونکو او اخيستونکو ته وړاندې کوي.

له دې سره، سره چې نن ورځ پيلوړې رسنۍ لکه تلويزيون په ټولو ادارو او کورونو کې د اطلاعاتو په خپرولو کې زياته برخه اخلي، خو مطبوعات همغه شان ژوندي او فعال دي او چلوونکي يې ډېر زيات تبليغاتي واک او قدرت په لاس کې لري. د خپرونو دغوره امتيازونه څخه يو يې ددې چې په بشپړه توگه زموږ په واک کې دي او کولی شو چې يو مطلب هر څوځله چې وغواړو، په هغه کې مطالعه کړو او د دې پر خلاف د راډيو او تلويزيون خپرونې د ليدونکو او اورېدونکو په واک کې نه وي او دهغو خپرېدل ځانته ټاکلی وخت لري. د ليدونکو او اورېدونکو رسنيو سره د مطبوعاتو يو غوره توپير دادی چې د چاپي خپرونو څخه گڼه اخيستنه پر څه سواد ته اړتيا لري. سړی بايد د ليکلو او لوستلو سواد ولري ترڅو وکولی شي د ورځپاڼو، اونيزو او نورو خپرونو د اطلاعاتو څخه گټه واخلي په داسې حال کې چې د راډيو او تلويزيون د خپرونو لپاره دغه راز بنديز او محدوديت نشته او هر څوک کولی شي چې هغه واري او ويې گوري.

اېنټرنېټ:

نن سبا يوه ډېره پيلوړې رسنۍ ټولنې ته وړاندې شوې ده چې د ټولو رسنيو امتيازات لري او هغه اېنټرنېټ دی. اېنټرنېټ يوه نښلونکې وسيله ده چې د نړۍ زيات شمېر کمپيوټرونه يو له بله سره نښلوي او هر څوک د نړۍ په هر گوټ کې چې وي، کولی شي چې د نړۍ د نورو کمپيوټرونو سره ونښلي او له هغو اطلاعاتو څخه چې

په هغو کې شته او يا وي، گټه واخلي. د اېنټرنټ له لارې کولی شو چې لیکلی متن، انځور او از او کمپیوټري پروگرامونه یو له بل سره بدل (مبدله) کړو. له اېنټرنټ څخه په گټه اخیستنې سره کولی شو چې نورو ته لیک ولیکو، له هغوی سره د خبر او انځور له لارې اړیکې ټینګې کړو او خبرې ور سره وکړو.

په اېنټرنټ کې خبرونه، علمي او مطبوعاتي بهرني زیرمې تر ګوتو کېږي، چې کولی شو له هغو څخه گټه واخلو. اېنټرنټ هم د مطبوعاتو په څېر د اشخاصو تر کنټرول او څارنې لاندې دی او د راډیو او تلويزون غوندې تېرېدونکې حالت نه لري.

د لوست تکرار:

پوښتنې:

١. ډله ییزې رسنۍ څه کار کوي؟
٢. لیدونکي، اوریدونکي او لیکونکي رسنۍ د مثال سره وښایست،
٣. اوریدونکي رسنۍ، کومې ښېګڼې او کوم محدودیتونه لري؟
٤. اوریدونکي – لیدونکي رسنۍ، څه ښېګڼې لري؟
٥. اېنټرنټ څه شی دی او څه کار کوي؟

فعالیت:

د ښوونکي، پلار مور او ښارور پوهو کسانو په مرسته د ټولو رسنیو ځانګړتیاوې او ښېګڼې په (١٠) کرښو کې ولیکئ او په ټولګي کې یې ولولئ.

رسنۍ او ټولنه

خبري پري وکړئ:

په تېر لوست کې مو ولوستل چې ډله یيزې رسنۍ کومې دي او څه کارونه سرته رسوي. ستاسې له نظره:

• آيا رسنۍ د ټولنې په سمون (اصلاح) کې برخه اخيستلی شي؟ څه ډول؟
رسنۍ او د خلکو برخه د ټولنې په اداره کې

په تېر لوست کې مو ولوستل چې رسنۍ ډول - ډول چارې سرته رسوي؛ لکه د خبررسولو، تفريحي، زده کړې او د ژوند اڼه د اړتياو څخه د خبريدو چارې. رسنۍ په ټولنه کې د خلکو د سترگو او غوږونو په څېر دي؛ ځکه چې زيار کښن خبريالان د هر ډول خطر او زحمت د زغملو سره، سره په هر ځای کې حاضرېږي او خلک د هغو د عواملو او راتلونکي څخه خبروي. سربېره پردې رسنۍ پښتني تحليلوۍ او څېرې او خلک د هغو د عواملو او راتلونکي څخه خبروي. په دې توگه خلک تل د سياسي، اقتصادي او ټولنيزو پېښو له بهير څخه خبر وي چې د دولتونو په اداره او کنټرول کې ونډه واخلي، خلک د رسينو له لارې کولی شي چې د چارواکو کارونه او پروگرامونه تر څارنې لاندې ونيسي او خپل د سمون (اصلاح) نظريات اونيوکې هغوی ته وولي. دولتي چارواکي هم د

رسینو له لاري کولی شي چې د خلکو له نظريو څخه خبر شي او په راتلونکي کې هغه په خپلو کړنو کې په پام کې ونيسي. له بله پلوه رښې، خلک له خپلو حقونو او دندو څخه خبر وي. کله چې خلک خپل حقونه او دندې وپېژني، د خپل هېواد د سياسي، اقتصادي، ټولنيزو او فرهنگي پېښو په وړاندې د مسووليت احساس کوي، هغه څوک چې دخپل برخليک په وړاندې د مسووليت احساس وکړي، نه پرېږدي چې ناپوه او جاهل خلک پرې حکومت وکړي او په برخليک يې لوبې وکړي.

رښې او ټولنيزي ستونزې:

د رسنيو د ډېرو مهمو کارونو څخه يوې داسې چې خلک د ټولنې له ستونزو او مسايلو څخه خبر وي. زموږ هېواد چې خولسيزې جگړې يې تېرې کړي دي، د زياتو ستونزو سره مخامخ دی. رښې بايد خلک له هغو څخه خبر کړي. ماينونه او ناچودلې مهمات هره ورځ زموږ پوزيات شمېر هېواد وال د مرگ کندنې ته سپاري خو د دوي د خطر ونو څخه خبرېدنه، کولی شي چې د دغه ضايعاتو کچه راټيټه کړي.

د مخدره توکو توليد، قاچاق او استعمالول زموږ د ټولنې يوه بله ستونزه ده چې زموږ خلک په دې وروستيو کلونو کې ور سره مخامخ دي؛ د افسوس خبره داده چې زموږ زيات شمېر زلميان او تنکي زلميان د دې توکو په استعمال باندې روږدي شوي دي. که څه هم د روږدي کيدو د پراختيا مخنيوی زموږ د ټولو دنده ده، خو دولت او رښې بايد د هغې د مخنيوي په لاره کې زيات هاند او کوشښ وکړي.

خبرې پرې وکړئ:

لاندې پوښتنې په څېر سره ولولئ؛ په هکله يې خبرې وکړئ او خپل نظريات بيان کړئ.

۱. ستاسې له نظره د بيان آزادي څه شی ده؟

۲. د بيان آزادي د رسنيو لپاره څه اهميت درلودلی شي؟ څرگند يې کړئ.

د بيان آزادي او رښې:

رښې، هغه وخت کولی شي چې خپل کارونه په ښه توگه سر ته ورسوي چې د خپلو پروگرامونو او مطالبونو د خپرېدو لپاره لازمه او مناسبه آزادي ولري. خبريالان او ليکوالان پخپلو دندو کې د دواړو او مصئونيت احساس وکړي او په ټولنه او په ځانگړي توگه په رسنيو باندې د ډار او سانسور فضا حاکمه نه وي.

آزاده او له ظلمه خلاصه ټولنه د سمو او صحيحو رسنيو د موجوديت په پايله كې منځته راځي. رسنۍ د بيان د آزادۍ په شتون كې معنا پيدا كوي. په استبدادي حكومتونو كې چې د بيان آزادۍ نه وي آزادو رسنيو ته د فعاليت امكانات ډېر كم وي او نشي كولى چې په ټولنه كې موجود واقعيتونه بيان كړي؛ ځكه چې په داسې حكومتونو كې، رسنۍ نشي كولى هغه مطلوبه نشر او خپاره كړي چې د حكومت د غوښتنو سره مخالف وي. په دې هېوادونو كې رسنۍ زياتره په دولت پورې تړلي وي، د خلكو د غوښتنو پر ځاى، د چارواكو غوښتنې منعكسوي. دغه ډول رسنۍ خلك د پټه هڅوې چې په پټو سترگو د حكومت څخه اطاعت وكړي، د چارواكو وړه په ځلى بولي او مناسب بې ښكاره كوي. دا په ځاى خبره ده چې پدې صورت كې رسنۍ نه يوازې دا چې د آزادۍ او دموكراسۍ سره مرسته نشي كولى، بلكې هغو ته زيات زيان اړوي.

د لوست تکرار:

-
-
-
-
-
-

پوښتنې:

۱. ولې ويل کېږي چې رسنۍ د خلكو سترگې او غوږونه دي؟ بيان يې كړئ.
۲. رسنۍ څه ډول كولى شي چې د دولت په اداره او كنترول كې د خلكو رول پياوړى كړي؟
۳. رسنۍ څه ډول خلك د ټولنيزو چارو په وړاندې د مسووليت اخيستو او قبولولو ته تياروي؟
۴. آيا رسنۍ په هر ډول شرايطو كې يو شان عمل كوي؟ څرگند يې كړئ.
۵. رسنۍ په استبدادي ټولنو كې څرنگه عمل كوي؟

فعاليت:

يوه رسنۍ، چې ستاسې په واک كې ده، خوښه كړئ. بيا ووايست چې آيا د بيان آزادۍ پكې شته او كنه؟ خپل دلايل په يوه مخ كې وليكئ.

د څپر کي لنډيز

- راډيو، تلويزيون، مطبوعات او انټرنېټ ډله ييزې رسنۍ بلل کيږي ځکه چې اطلاعات او معلومات ټولو او يا زياتره (اکثریت) خلکو ته رسوي.
- ډله ييزې رسنۍ خبرونه نشروي، د زده کړې او تفريحي څپرونې هم څپروي.
- رسنۍ په درو برخو وېشل کيږي: د اورېدنې رسنۍ، د ليکنې رسنۍ او د اورېدنې-ليدنې رسنۍ.
- رسنۍ د خبر رسولو د نقش او رول ترسره کولو سره، د خلکو د سترگو او غوږونو په څېر دي.
- دولتي چارواکي کولای شي چې د رسنيو له لارې د خلکو د ستونزو څخه خبر او اشنا شي او خلک هم کولای شي چې د رسنيو له لارې خپلې نيوکې د چارواکو غوږونو ته ورسوي.
- په استبدادي هېوادونو کې رسنۍ د زورواکو په چوپړ کې وي نه د خلکو په خدمت کې.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library